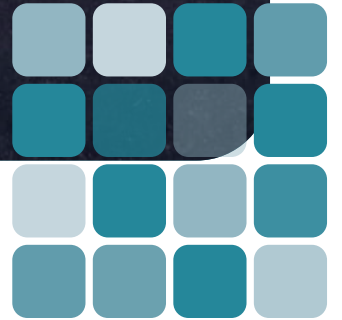

SALGININ ETKİSİNDE ORTADOĞU EKONOMİLERİNDE SON GELİŞMELER

RECEP YORULMAZ
OĞUZHAN DEMİRDÖĞEN

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2020

Bu çalışmaya ait içeriğın telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sok. No: 3 Çankaya, ANKARA
Telefon : +90 850 888 15 20 Faks: +90 312 430 39 48
Email : orsam@orsam.org.tr
Fotoęraflar : Shutterstock

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
مرکز دراسات الشرق الأوسط
Center for Middle Eastern Studies

BAKIŞ

SALGININ ETKİSİNDE ORTADOĞU EKONOMİLERİNDE SON GELİŞMELER

Yazarlar Hakkında

Dr. Recep Yorulmaz

Lisans eğitimini 2008 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü'nde aldı. 2010-2012 yılları arasında ABD'nin South Carolina eyaletinde Clemson Üniversitesi'nde İktisat alanında yüksek lisansını tamamladı. 2012-2016 yılları arasında İngiltere'de Sheffield Üniversitesi'nde yine İktisat alanında doktora eğitimini tamamladı. Recep Yorulmaz halen Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Bölümü'nde Öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Aynı zamanda ORSAM Ekonomi Direktörü olarak görev yapmaktadır.

Oğuzhan Demirdöğen

Lisans derecesini Orta Doğu Teknik Üniversitesi İktisat bölümünden almıştır. Sabancı Üniversitesi'nde MBA eğitimini tamamlamıştır. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nde Ekonomik Kalkınma ve Büyüme Programı'nda yüksek lisansını tez aşamasında devam ettirmektedir. Çalışmalarında Ortadoğu ülkelerinin ekonomilerine odaklanarak, bölge siyaseti ve gelişmeleri çerçevesinde analizler yapmaktadır.

Temmuz 2020

İçindekiler

Giriş	3
G-20 Maliye Bakanları ve Merkez Bankası Başkanları Toplantısı	4
Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesinde Güncel Durum	6
Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da Salgının Mikroekonomik Etkileri	7
Uluslararası Kuruluşların Yardımları	8
Tablo 1: Çevrimiçi BM Konferansında Yemen için Verilen Yardım Taahhütleri	9
Sonuç ve Değerlendirme	9
Son Notlar	11

Giriş

ABD ve Çin arasındaki küresel pazar payı mücadelesi devam ederken Kovid-19 salgının ortaya çıkması sonucunda dünyada yeni bir ekonomik düzen oluşmaya başlamıştır. 2008 Finansal Krizi ile ABD hegemonyasında ortaya çıkan aksaklıklar yeni ekonomik düzende ekonomi politikalarının en azından güncellenmesi gerekliliğini ön plana çıkarmıştır. Zira, Çin gibi süper güç olma yolunda hızla ilerleyen bir ekonomiye karşı piyasa ekonomisi politikalarını uygulayan dünya devletlerinin rekabet üstünlüğünün kalmadığı anlaşılmıştır.

Küresel piyasaları okumada tecrübeli olan Trump yönetimi, bu gerçekliği görmüş ve daha korumacı ve müdahaleci ekonomi politikaları benimseyerek özellikle Çin'e karşı önlem alma yoluna gitmiştir. ABD-Çin ekseninde yaşanan ve 'Ticaret Savaşları' olarak adlandırılan bu süreç dünya ekonomisini de birçok yönden etkilemiştir. Piyasalarda dalgalanmalar ile başlayan bu etkiler, ABD'nin giderek artan sert dış politikası ile hem siyasi hem de ekonomik olarak küresel anlamda bir karamsarlık ortamı oluşturmuştur. Özellikle, ABD'nin uyguladığı korumacı ek vergiler Avrupa Birliği ülkelerini de içine alacak şekilde genişletilmiştir. Ancak Çin'e uygulanan gümrük vergilerinin ABD'li mükelleflere getirdiği yükün yüksek maliyetinin tespitinin ardından ABD tarafında da yumuşama sinyalleri gelmiştir. ABD ile Çin arasında ılımlı görüşmelerin küresel piyasalarda bahar etkisi hissettirdiği bir dönemde ortaya çıkan Kovid-19 salgınının tüm dünyayı sosyal korumacı politikalara zorlaması, küresel ekonomiyi daha sert bir şekilde vuran yeni bir krize neden olmuştur.

Salgın nedeniyle petrolde yaşanan talep kaynaklı şok ve petrol üreten ülkelerin arz miktarı anlaşmazlıkları petrol fiyatlarında rekor düzeyde düşüslere sebep olmuştur. Arz kaynaklı etkiyi OPEC'in en etkili üyesi Suudi Arabistan ile OPEC dışı petrol üreticilerinin önderliğini

ABD-Çin ekseninde yaşanan ve 'Ticaret Savaşları' olarak adlandırılan bu süreç dünya ekonomisini de birçok yönden etkilemiştir

yapan Rusya'nın, mart ayı toplantısında üretim kısıntısı kararında anlaşılamamasının ardından Rusya'nın normal üretim miktarına dönmesine karşılık Suudi Arabistan'ın üretimini artırma kararı oluşturmuştur. Böylece petrolde yaşanan talep yönlü düşüşün ve arz yönlü artışın fiyatları tarihi düşük seviyelere geriletmesi, ekonomisi büyük ölçüde petrol gelirlerine dayanan özellikle Körfez ülkelerinde salgının olumsuz etkisini daha da artırmıştır.

Öte yandan Ortadoğu ülkeleri için turizm, ülke ekonomilerine nefes aldırان önemli bir sektördür ve petrol bazlı ekonomiyi çeşitlendirme yolunda stratejik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, turizm sektörünün öneminin farkına varan bölge ülkeleri stratejik hedefleri doğrultusunda büyük yatırımlar yapmıştır. Özellikle dünyanın tüm bölgelerini birbirine bağlayan Körfez ülkeleri gelişmiş bir altyapı, güneş ve deniz, kültür, spor, alışveriş, kruvaziyer, toplantılar, insan yapımı cazibe merkezleri gibi unsurlara dayalı olarak ciddi bir turizm potansiyeli geliştirmiştir. Ülke özelinde baktığımızda 2019 yılında Birleşik Arap Emirlikleri'nden (BAE) sadece Dubai yaklaşık 17 milyon turiste ev sahipliği yaparken¹, Suudi Arabistan 21 milyon ve Mısır yaklaşık 9 milyon turiste ev sahipliği yapmıştır.² 2020 yılında da bölge ülkeleri turist sayılarını arttırmayı hedeflemiştir. Ancak salgının etkisiyle insanların hareketsiz kalması turizm sektörünü sekteye uğratmış ve tüm dünyada olduğu gibi bölge ülkelerinin de hedeflerine ulaşmasını engellemiştir.

ABD ile Çin arasında ılımlı görüşmelerin küresel piyasalarda bahar etkisi hissettirdiği bir dönemde ortaya çıkan Kovid-19 salgınının tüm dünyayı sosyal korumacı politikalara zorlaması, küresel ekonomiyi daha sert bir şekilde vuran yeni bir krize neden olmuştur.

Salgının en fazla etkilediği ülkelerden biri olan İran'da bu etkiler farklı açılardan incelenebilir. Devrimden bu yana küresel finans sistemi dışında duran İran, geçen haftalarda IMF'den "acil finans paketi" kapsamında 5 milyar dolarlık kredi talebinde bulunmuştur.³ Bunun yanı sıra IMF'nin salgınla mücadele eden ülkeler için öngördüğü 50 milyar dolarlık yardım paketinden faydalanmak istemesi bir politika değişimi olarak yorumlanabilir. Bu sayede İran, küresel finans sistemine dâhil olabilecektir. Ayrıca ABD yaptırımlarının kaldırılması için BM'den yardım istemesi de ülkenin uluslararası sisteme dâhil olmaya yönelik adımların ilki olarak gösterilebilir. Ekonomik kaynakların yetersizliği göz önüne alındığında ise İran'ın; Irak, Suriye, Lübnan ve Yemen gibi ülke dışındaki askeri ve siyasi etkinlikleri de kısıtlanabilecektir.

G-20 Maliye Bakanları ve Merkez Bankası Başkanları Toplantısı

Hizmetler sektörü başta olmak üzere, birçok sektörü derinden etkileyen ve tedarik zincirinde

aksamalara neden olan salgın, küresel ekonomik sistemin baş düşmanı olarak görülmektedir. 18 Temmuz'da toplanan G-20 Maliye Bakanları ve Merkez Bankası Başkanları Toplantısı'nda özellikle IMF tarafından hazırlanan gözlem raporu pandeminin küresel ölçekteki mevcut ve pandemi sonrası etkilerini ortaya koymuştur.⁴ Buna göre; salgının önemli ölçüde zarar verdiği temas yoğun sektörlerde istikrar ve toparlanma belirtileri görülmektedir.

Pandemi sürecinde kapsamlı politika destekleriyle finansal şartlar gevşetilmiştir; buna bazı gelişmekte olan piyasa ekonomilerine sermaye akımlarının dönüşü de dahildir. Emtia fiyatları istikrar kazanmış veya hafif yükselişler göstermiştir. Ekonomik daralma beklentisi fiyatlardaki indirim nedeniyle nisan ayındaki beklenti olan %3'ten %4,9'a çıkartılmıştır.⁵ Dünya genelinde enflasyon yavaş bir seyirde olsa da düşmektedir. Sürekli işsizliğin ve iflasların etkisiyle 2021 için mutedil bir toparlanma beklenmektedir. Ancak özellikle kısa vadede yoksulluğun ve eşitsizliğin artması muhtemeldir.

Toplantıdaki hâkim görüş küresel ekonomide yüksek belirsizliğin devam edeceği yönünde olmuştur. Öte yandan, tedavide veya aşı geliştirmede yaşanacak tıbbi bir ilerleme ekonomide beklenilenden hızlı bir toparlanma sağlayabilecektir. Diğer taraftan salgının yayılması ekonomide bozulmalara yol açabilecektir. Esnek varlık değerlemeleri, siyasi istikrarsızlık, korumacılık ve doğal afetler ekonomi için risk oluşturmaktadır. Çoğu G-20 ülkesinde politika desteği geniş çaplı yapılmıştır. Mali destek politikaları ile bireylere, firmalara ve sağlık sektörüne destekler sağlanmıştır. Düşük enflasyon ortamında, para politikası, politika faizinin düşürülmesi suretiyle ve piyasanın işlemesine yönelik alışılmadık tedbirlerle kararlı bir biçimde gevşetilmiştir. Düzenleyici ve denetleyici kuruluşlar, bankaların borç vermelerini desteklemek için sermayelerini ve nakit karşılıklarını kullanmalarına izin vermiştir.

Düşük enflasyon ortamında, para politikası, politika faizinin düşürülmesi suretiyle ve piyasanın işlemesine yönelik alışılmadık tedbirlerle kararlı bir biçimde gevşetilmiştir.

Tüm bunların yanında, ekonominin hızlı ve kapsayıcı bir şekilde toparlanması için politika yapıcılar güçlü sosyal politika tedbirlerine devam etmelidir. İşsizlik oranları yüksek seyretmektedir ve kriz öncesi seviyesine dönme olasılığı düşüktür. Bu sebeple uygun düzeyde işsizlik sigortası ve sosyal koruma tedbirlerinin devam etmesi gereklidir. Öte yandan, ekonomik faaliyetlerde zayıflığın devam etmesi hâlinde

iflasların artması hükûmetleri, firmaları destekleyip desteklememe veya ne şekilde destekleyecekleri konusunda zor bir seçimle baş başa bırakacaktır. Hükûmetlerin, gelir kayıplarının geçici olduğu şirketlere likidite sağlaması yeterli olabilecekken salgın ile mücadelede ihtiyaç duyulan veya diğerlerinin büyük oranda bağlı olduğu müflis şirketlere sermaye desteği gerekebilecektir.

Toplantıda üzerinde durulan bir diğer konu, kaldırılan ve kaldırılacak olan sokağa çıkma yasaklarının salgının kontrol altında tutulabilmesi için sağlık önlemleri ile desteklenmesi gerekliliği olmuştur. Politika ihtiyaçları ülkeler arasında benzer olmakla birlikte ülkelerin finansal ve idari kapasiteleri büyük farklılık göstermektedir. Mali alanı daha yetersiz olan ülkelerin sağlık ve sosyal harcamalara öncelik vermesi gerekecektir. Bu da artan kamu harcamaları olarak yeni ve daha büyük bütçe açıkları veya belirli harcamalarda kısıtlama ile alternatif maliyetler olarak karşımıza çıkacaktır.

Salgını sonlandırmak ve büyümeyi yeniden canlandırmak için G-20 ülkeleri arasındaki iş birliğinin önemine vurgu yapılan toplantıda, ortak politikaların salgın ile mücadelede elzem olduğu ortaya konmuştur. Politika yapıcıların, salgınla mücadele için gerekli olan mal ve sağlık malzemelerinin üretimi ve dağıtımını konusunda, şirketlerle birlikte çalışma güvencesi vermesi önem arz etmektedir. Bununla birlikte, salgınla mücadelede gerekli olan temel ihtiyaç maddelerinin ticareti üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması gerekmektedir. Tüm dünyanın daha güvenli olabilmesi için az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin de kritik sağlık harcamalarını yapmaları gerekmektedir ancak bunları karşılayabilmeleri için bu ülkeler ciddi desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Bu nedenle de G20, borç ertelemeleri ile ilgili belirsizlikleri gidermelidir.

Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesinde Güncel Durum

Salgın nedeniyle varil başına 40 dolar düzeyinde seyreden petrol fiyatları bütçe dengeleri için 70-75 dolar fiyat aralığına ihtiyaç duyan Ortadoğu ve Kuzey Afrika (OKA) ülkelerini domino etkisiyle ekonomik çıkmaza sürüklemeye devam etmektedir.⁶ Özellikle, bu sürüklenmeye dur demek isteyen ve düşük petrol fiyatları sebebiyle bütçe açığı artan bazı OKA ülkeleri devlet tahvillerini satmak veya uluslararası kurumlardan borç almak zorunda kalmıştır. Petrol gelirlerindeki kayıpları artan Körfez ülkelerinin petrol dışı gelirlerinin büyük bir kısmını oluşturan turizm, seyahat ve lojistik sektörleri de salgın nedeniyle kayıplar yaşamaktadır. Bu kapsamda harcamalarında kesintilere gitmek, bütçelerinde güçlü baskıyı hisseden bu ülkelerin başvurduğu ilk yol olmuştur. Suudi Arabistan bütçesinde %20 kesintiye gideceğini açıklarken bazı Körfez ülkelerinin de %40 düzeyinde kesinti yapmaları beklenmektedir.⁷ Bütçe kesintileri ise çoğunlukla sosyal hizmet harcamalarını ve stratejik planlar doğrultusunda yapılacak ya-

tırımları kapsamaktadır. Bu nedenle Körfez ülkelerinin ekonomilerini çeşitlendirme çabaları kapsamındaki uzun vadeli projeleri etkilenmiş; ülkeler kısa vadede kazanç sağlayacak yatırımlara odaklanmıştır.

Kovid-19 salgını Körfez ekonomilerini sadece petrol fiyatları konusunda değil başta petrol endüstrisi olmak üzere ekonomiyi ayakta tutan yabancı işçi ve yönetici topluluğu konusunda da etkilemiştir. Yıllardır Körfez ülkelerinin ekonomilerini inşa etmede kilit rol oynayan petrol, inşaat, konaklama, perakende ve seyahat sektörlerinde insan gücü sağlayan yabancı çalışanların birçoğu salgın nedeniyle işini kaybederken geri kalanı da işini kaybetme riski ile karşı karşıya kalmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütüne göre Körfez İşbirliği Konseyi üyesi ülkeleri (Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Bahreyn, Kuveyt ve Umman) 35 milyon göçmen çalışana ev sahipliği yapmaktadır.⁸ Bu süreçte işsiz kalan yabancı çalışanlar ülkelere dönebilmek için hükümetlerinden talepte bulunmuş ve düzenlenen özel uçuşlar ile ülkelere dönmüştür. Yabancı çalışanların ül-

Yıllardır Körfez ülkelerinin ekonomilerini inşa etmede kilit rol oynayan petrol, inşaat, konaklama, perakende ve seyahat sektörlerinde insan gücü sağlayan yabancı çalışanların birçoğu salgın nedeniyle işini kaybederken geri kalanı da işini kaybetme riski ile karşı karşıya kalmıştır.

kelerine dönmelerindeki temel neden işletmelerin kapatılması ve Körfez hükümetlerinin virüs sebebiyle kapanan iş yerlerinde çalışan sadece kendi vatandaşlarının maaşlarını ödemeyi kabul etmesidir. Ayrıca bazı şirketler ülke vatandaşı olmayanların maaşlarını düşürmek için sözleşmelerini yenilemeyi teklif etmiş ve ücretsiz izne ayrılımlarını talep etmiştir.⁹ Bu nedenle ülkelere dönen kalifiyeli yabancı çalışanların salgın sonrası dönemde ne kadarının bu ülkelere çalışmak için geri dönmekte istekli olacağı belli değildir.

Dünya Bankasına göre, salgın nedeniyle yaşanan ekonomik kriz yabancı çalışanların dövizlerinde keskin düşüşlere sebep olacaktır. Körfez ülkelerinde 2018 yılında göçmen işçiler tarafından kendi ülkelerine 100 milyar dolar üzerinde havale yapılmıştır.¹⁰ Göçmenler tarafından gönderilen dövizler ülkeler için kalkınma finansman aracı olurken aileler için de önemli bir geçim kaynağıdır. İşçi döviz çıkışı küresel düzeyde incelendiğinde BAE ikinci, Suudi Arabistan üçüncü, Kuveyt sekizinci ve Katar onuncu sırada yer almaktadır. Körfez ülkelerinin ilk onda yer almasının temelinde ülke nüfusunun neredeyse yarıdan fazlasının göçmen işçiler tarafından oluşması yatmaktadır. Bu ülke ekonomilerinin vazgeçilmez parçaları olan ya-

bancı çalışanların sağlık sorunları, yüksek risk ve düşük gelir sebepleriyle geri dönmeyi tercih etmeleri Körfez ülkelerinde vizyon projelerinde gecikmelere, yönetim ve yürütme ile ilgili ve teknik konularda sorunlarla karşılaşmalarına neden olabilecektir.

Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da Salgının Mikroekonomik Etkileri

OKA bölgesinde, yukarıda sayılan makroekonomik etmenlerin yanında mikroekonomik etkenler de önemli bir sorun teşkil etmektedir. Özellikle, küçük ve orta ölçekli işletmelerin bu süreçte önemli ölçüde etkilendiği görülmektedir. Dünya Bankası, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve Facebook ortaklığında KOBİ'lere yönelik anket çalışması yürütülmüştür.¹¹ 50 ülkeden 30.000'den fazla KOBİ sahibi, yöneticisi ve çalışanlarıyla yapılan ankete göre; dünya genelinde satışlar %50'nin üzerinde azalırken, Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesinde (OKA) %70 azalmıştır. Bu oranlar BAE'de %81, Suudi Arabistan'da %64 ve Mısır için %73'tür.

Dünya genelinde KOBİ'ler çalışanlarının %33'ünü işten çıkarmıştır. OKA bölgesinde ise, KOBİ'lerin %43'ü çalışanlarını işten çıkar-

türken, %42'si aynı tutmuştur. Mısır'da ankete katılan KOBİ'lerin %51'i çalışan sayılarını azaltmıştır.¹² Aynı durum BAE'de de geçerli olarak KOBİ'lerin %50'si, Suudi Arabistan'da ise KOBİ'lerin %35'i çalışan sayılarını düşürmüştür. Bunun yanında, ankete katılan firmaların %23'üne salgın nedeniyle finansal destek sağlanmıştır. OKA bölgesindeki KOBİ'lerin ise yalnızca %12'si finansal desteğe erişebilirken, %23'ü başvurduğu hâlde destek alamamıştır. Dünya genelindeki KOBİ'lerin %74'ü salgın kısıtlamalarının kaldırılmasının ardından yılın üçüncü çeyreği itibariyle iş yerlerini yeniden açmayı planlamaktadır.

Salgın nedeniyle birçok işletme satışlarını internet ortamına taşımaya başlamıştır. Gelenek nokta itibariyle 160 milyondan fazla işletme müşterilerine ulaşmak için Facebook, Instagram, Messenger veya WhatsApp gibi online platformları kullanmaktadır. Kazanılan bu alışkanlığın salgın sonrasında da devam etmesi muhtemeldir. Zira bu durum işletmelerin mekân ve çalışan giderlerini azaltma imkânı vermektedir. Diğer taraftan hem bahsedilen bölgede hem de dünya genelinde işsizliğin azaltılması için yeni istihdam imkânlarının oluşturulması gerekmektedir.

Uluslararası Kuruluşların Yardımları

IMF ve BM gibi uluslararası kuruluşlar, süregelen krizlerle boğuşan ve pandemi süreci ile beraber mevcut krizleri derinleşen bölge ülkelerinden Yemen ve Suriye'ye yardım programları düzenlemiştir. Bu yardımların ülkelerin mevcut durumlarına çare olabilmesi mümkün değilken buna rağmen salgın sürecinde yapılan uluslararası yardımların, söz konusu ülkelerde insani krizin giderilmesi ve acil müdahale gereken kırılgan sektörlerin korunması için elzem olduğu söylenebilir.

Bu yardımların ülkelerin mevcut durumlarına çare olabilmesi mümkün değilken buna rağmen salgın sürecinde yapılan uluslararası yardımların, söz konusu ülkelerde insani krizin giderilmesi ve acil müdahale gereken kırılgan sektörlerin korunması için elzem olduğu söylenebilir.

Bilindiği üzere, Yemen'in içinde bulunduğu karışıklıklar salgınla etkin mücadeleye engel olmaktadır ve ülke nüfusunun %80'ine denk gelen 24 milyon kişinin yardıma ihtiyaç duyduğu tahmin edilmektedir.¹³ Özellikle ülke genelinde işleyen etkin bir devlet mekanizmasının olmaması salgının olumsuz etkilerini arttırmaktadır. BM'nin yeterli finansman sağlamadığı gerekçesiyle programlarını %75 oranında kısıtlamak ya da durdurmak durumunda kalan ülkedeki insani yardım kuruluşları mali desteğe ihtiyaç duymaktadır. Yemen'deki BM görevlileri, tıbbi malzeme, yiyecek ve barınma ihtiyaçlarını içeren 2,4 milyar dolar tutarında acil yardım çağrısında bulunmuştur.¹⁴ Bu çağrının ardından gündeme gelen sanal yardım konferansı 2 Haziran'da toplanmıştır. Konferansın açılış konuşmasında BM Genel Sekreteri Antonio Guterres, yeterli destek yapılmadığı takdirde Yemen'deki 41 büyük BM programından 30'unun kapanacağını vurgulamıştır.¹⁵

Katılımcı ülkeler 1,35 milyar dolar tutarında yardım taahhüt etmiştir.¹⁶ Birleşmiş Milletlerin Yemen'deki İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi,

Tablo 1: Çevrimiçi BM Konferansında Yemen için Verilen Yardım Taahhütleri*

Ülke	Taahhüt	Ülke	Taahhüt
Suudi Arabistan	500.000.000	İrlanda	5.520.000
ABD	225.000.000	Rusya	4.000.000
Birleşik Krallık	196.560.000	Danimarka	3.410.000
Almanya	137.970.000	Finlandiya	3.310.000
Avrupa Komisyonu	78.210.000	Lüksemburg	2.040.000
Japonya	41.200.000	Avusturya	1.100.000
İsveç	30.840.000	Çek Cumhuriyeti	737.000
Kanada	29.030.000	İzlanda	200.000
Kore Cumhuriyeti	18.500.000	Litvanya	110.000
Norveç	17.780.000	Malezya	100.000
Hollanda	17.000.000	Slovenya	93.000
İsviçre	12.400.000	Bulgaristan	55.000
Fransa	9.600.000	Güney Kıbrıs	55.000
İtalya	5.790.000	Yunanistan	33.000
Belçika	5.520.000	Toplam	1.346.163.000

* İlgili haber kaynaklarından derlenmiştir.

Yemen riyalindeki devalüasyonun da etkisiyle salgının ortaya çıkmasından bu yana bazı bölgelerde minimum gıda sepeti maliyetinin %35'e kadar arttığını açıklamıştır.¹⁷ Ayrıca salgın nedeniyle alınan önlemler neticesinde hareket ve mal kısıtlamaları, sınırların kapatılması, kişisel koruyucu ekipmanların ve yardım edecek insanların yetersiz olması gibi sorunlar da ortaya çıkmıştır.

BM, Yemen için düzenlemiş olduğu çevrim içi konferansın bir benzerini Suriye için de yapmıştır. Suriye'de 9 yılı aşkın süredir devam eden iç savaş neticesinde 7 milyon insan yerinden edilmiş ve 11 milyon insan yardıma muhtaç hâle gelmiştir. Ülkede nüfusun yarısı işsizken, %80'i yoksulluk sınırının altındadır. Daha önce muhalif bölgelerde görülen gıda sıkıntısı son olarak Esed rejimi altındaki bölgelerde de görülmeye başlamış; bu bölgelerde un, şeker, pirinç ve ilaç gibi temel malları bulmak giderek zorlaşmıştır. BM'nin yaklaşık 60 ülkenin katılımıyla 30 Haziran'da düzenlediği çevrim

içi bağış toplantısında Suriye'deki iç savaş nedeniyle yardıma muhtaç olan insanlar için 6,9 milyar avro (7,7 milyar dolar) tutarında bağış taahhüt edilmiştir.¹⁸ BM tarafından ulaşılmayı hedeflenen 10 milyar dolarlık yardım tutarının altında olsa da ülkenin içinde bulunduğu iç savaşın üzerine salgından ve ABD'nin uygulamaya başladığı Sezar Suriye Sivil Koruma Yasası'nın yaptırımlarından etkilenen sivil halk için eğer taahhütler gerçekleştirilirse önemli bir miktardır.¹⁹ Toplantıda, Avrupa Birliği 2,3 milyar avro taahhüt ederken Almanya 1,58 milyar avro ile tek seferde en büyük bağış sözü veren ülke olarak böyle bir dönemde olası bir göçmen dalgasını engellemeye yönelik politikalarını sürdürmüşlerdir.

Sonuç ve Değerlendirme

Her ne kadar salgının sonuçlarını ekonomik anlamda yorumlamak için henüz erken olsa da eldeki mevcut veriler ışığında dünya ekonomi-

sinin kısa vadede önemli bir krizin içinde olduğu tartışmasızdır. Salgının seyrinin küresel ekonominin geleceğini şekillendireceği gerçeği, sağlık sektörünü ön plana çıkarmıştır. Gelecek bir aşı veya ilaç haberi küresel ekonomide hızlı bir canlanma ve toparlanma sürecine kapı aralayacaktır.

Salgın ile mücadele başarısı aynı zamanda dünya için yeni olan Kovid-19 sebepli bir ekonomik krizin de sınırlarını çizecektir. Buna göre, salgının ekonomik etkisinin V, U veya en kötüsü L şeklinde seyretmesi tamamen salgın ile mücadele ve salgının seyri ile doğru orantılıdır. IMF gibi uluslararası kuruluşların tahminlerinde de görüldüğü üzere (2021 itibari ile yeniden ekonomik büyümelerin başlayacağı öngörüsü) en iyi senaryo olan V etkisi küresel ekonomi için en önemli hedef olacaktır. Aksi durumda arz ve talep yönlü yeni bir kriz ile karşı karşıya kalınan bu dönemin etkilerinin yıllar boyunca sürmesi kaçınılmaz olacaktır.

Süregelen siyasi ve toplumsal krizlerle boğuşan bölge ülkeleri yanında, doğal kaynak zengini Körfez ülkeleri de enerji fiyatlarındaki düşüş nedeniyle krizden nasibini almıştır. Orta-

doğu için enerji krizinin salgınla birlikte çifte kriz oluşturmalarının ilk görünen ekonomik etkisi ağır olmuştur. Aynı zamanda turizm gibi hizmet sektörü gelirleri bütçelerinde önemli yer işgal eden bölge ülkeleri ayrı bir zorluk da yaşamaktadır. Suudi Arabistan başta olmak üzere Birleşik Arap Emirlikleri ve Mısır bu açıdan da olumsuz etkilenmiştir.

Bunların yanında, yabancı çalışanların üretim ve yönetim süreçlerinde büyük önem taşıdığı Körfez ülkelerinde bu durum, krizin farklı bir boyutu olmuştur. Salgın sürecinde yabancı çalışanlara pek dostane davranmayan bu ülkelerin “yeni normal” dönemde ve salgın sonrasında onlara yönelik nasıl bir politika izleyeceği önemli olacaktır. Zira, bu ülkelerin toplumları ara sektörlerdeki iş gücünü karşılayacak yapıda değildir. Bu dönüşümü sağlayacak yeterli insan kaynağı ve zamanı olmayan Körfez ülkeleri yabancı çalışanları yeniden kazanmak için cazip politikalar üretmek durumunda kalacaklardır. Yabancı çalışan krizinin bir diğer boyutu olarak onlardan gelen dövizlere muhtaç olan doğal kaynak fakiri ve nüfus bakımından yoğun bölge ülkelerinin ise mevcut krizin aşılması için istekli olacakları düşünülebilir.

Son Notlar

- ¹ “Dubai announces record tourism arrivals in 2019”, The Jakarta Post, 23 January 2020
- ² “World Tourism Barometer”, UNWTO, January 2020
- ³ Davide Barbuscia, “IMF’s assessment of Iran funding request is ‘taking time’”, Reuters, 15 April 2020
- ⁴ G-20 Surveillance Note, “G-20 Finance Ministers and Central Bank Governors’ Meetings”, IMF, 18 July 2020
- ⁵ “World Economic Outlook Update”, IMF, June 2020
- ⁶ Dania Saadi, “Gulf region to suffer worst recession in 2020 due to oil crash, coronavirus”, S&P Global, 02 June 2020
- ⁷ Marwa Rashad, Saeed Azhar, Stephen Kalin, “Saudi Arabia asked state agencies to implement big budget cuts”, Reuters, 11 March 2020
- ⁸ “Labour Migration”, International Labour Organization Databank
- ⁹ Rory Jones, “Jobless Migrants Flee Oil-Rich Countries to the Chagrin of Their Home Countries”, The Wall Street Journal, 23 May 2020
- ¹⁰ John Reed, Andrew England, “Migrant workers count the cost of coronavirus”, Financial Times, 29 March 2020
- ¹¹ “Global State of Small Business Report”, OECD, July 2020
- ¹² David Ndichu, “Half of SMBs in the UAE, 35% in Saudi reduced their workforce due to virus, Gulf Business, 16 July 2020
- ¹³ Michelle Nichols, “U.N. seeks \$2.4 billion for Yemen, warns aid operation nearly broke”, Reuters, 28 May 2020
- ¹⁴ Noor Nugali & Hebshe Alshammari, “Donors seek to raise \$2.4 billion for Yemen”, Arab News, 02 June 2020
- ¹⁵ “Yemen: ‘Hanging on by a thread’, UN chief requests funding to meet staggering humanitarian crisis”, UN News, 2 June 2020
- ¹⁶ Ephrem Kossaiy, “\$1.35bn raised for Yemen in virtual donors conference hosted by Saudi Arabia, UN”, Arab News, 22 July 2020
- ¹⁷ “Yemen: 35% rise in food prices due to COVID-19”, Middle East Monitor, 30 June 2020
- ¹⁸ Robin Emmott, “U.N. raises \$7.7 billion for Syrians beset by war and COVID-19”, Reuters, 30 June 2020
- ¹⁹ Bethan McKernan, “UN: Syria needs \$10bn in aid to combat impact of war and coronavirus”, The Guardian, 30 June 2020

[illegible]

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

مرکز دراسات الشرق الأوسط

Center for Middle Eastern Studies

📍 Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok.
No:3 Çankaya/Ankara

☎ +90 (850) 888 15 20
📞 +90 (312) 430 39 48

✉ info@orsam.org.tr
🌐 www.orsam.org.tr

📺 orsamtr